

საქართველოს მცირე ბიზნეს სექტორის რეგიონული სტრუქტურის ანალიზი ნათია კურდღელია

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესიული განათლების ცენტრის მიწვეული ლექტორი, natiakurdgelia1976@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: მცირე ბიზნესი; რეგიონი; ეკონომიკური საქმიანობა; დასაქმება; ბრუნვა

J.E.L. classification: M21, R1

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2024.27.05>

ციტირებისთვის: კურდღელია ნ., (2024 საქართველოს მცირე ბიზნეს სექტორის რეგიონული სტრუქტურის ანალიზი. ტ. 19, 1(27), გვ. 64–71. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2024.27.05>

ანოტაცია. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ კერძო საკუთრებაზე დამყარებული ბიზნეს-ურთიერთობების გაღრმავება და ხელშეწყობა ქვეყნის უმთავრეს პრიორიტეტად იქცა. ამ მხრივ საქართველოს ზომისა და ეკონომიკური პოტენციალის მქონე ქვეყნისათვის ერთ-ერთი მთავარი ვექტორი მცირე საწარმოების განვითარებისკენაა მიმართული. ბოლო სამი ათეული წლის განმავლობაში, არათანაბარი და წინააღმდეგობებით აღსავსე გზა განვლო ბიზნესის ამ სექტორის განვითარებამ. პრობლემა მასშტაბურია, ამიტომ წარმოდგენილი სტატია ეძღვნება საქართველოს მცირე ბიზნეს სექტორის რეგიონული სტრუქტურის ანალიზს. კერძოდ, მცირე ბიზნეს სექტორის ძირითად მკვნიშობლებთან ერთად ნაშრომში განხილულია მასთან დაკავშირებული რეგიონული თავისებურებები - მცირე საწარმოთა ბრუნვის, პროდუქციის გამოშვების, დამატებული ღირებულების, ძირითადი კაპიტალის, განაწილებული მოგებისა და დასაქმების მონაცემთა ანალიზი, რომელიც ამავე დროს ეკონომიკური საქმიანობის სახეების ჭრილშიც განიხილება. ზემოთ აღნიშნული აქტუალობას სძენს წარმოდგენილი ნაშრომი.

შესავალი

თანამედროვე პირობებში წამყვან სახელმწიფოთა გამოცდილება ნათლად ამტკიცებს ნებისმიერ ეკონომიკაში მაღალგანვითარებული და ეფექტიანი მცირე და საშუალო მეწარმეობის არსებობის აუცილებლობას. ეკონომიკის ეს სექტორი წარმოადგენს იმ მძლავრ რგოლს, რომელსაც

შემდგომში მნიშვნელოვნად ეფუძნება საზოგადოების ეკონომიკური და სოციალური განვითარება (ცეცხლაძე, 2012).

დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ეკონომიკური რეფორმების წარმართვა ყოველთვის მოიაზრებდა მცირე ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობას. საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით სახელმწიფო ზრუნავს თავისუფალი და ღია ეკონომიკის, თავისუფალი მეწარმეობისა და კონკურენციის განვითარებაზე. ამასთან, სახელმწიფო უზრუნველყოფს მეწარმეობის თავისუფლებას (მუხლი 6 და 26). (საქართველოს კონსტიტუცია).

ათწლეულების განმავლობაში იცვლებოდა საკანონმდებლო რეგულირების ჩარჩოები მცირე ბიზნესის მიმართ. პირველ რიგში ეს შეეხებოდა „მცირე საწარმოს“ სტატუსს და მის მიმართ გავრცელებულ რიგ შეღავათებს (საქართველოს კანონი...). 2017 წლიდან მოქმედებს საწარმოთა ზომის განსაზღვრის ახალი მეთოდოლოგია, რომლის თანახმადაც: მსხვილია საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა წლიური რაოდენობა 249 კაცს ან საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა ჭარბობს 60 მილიონ ლარს. საშუალო ზომისაა საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა მერყეობს 50-იდან 250 კაცამდე, ხოლო სა-

შუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა 12 მლნ ლარიდან 600 მლნ ლარამდე. მცირე ზომისაა საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა არ აღემატება 50 კაცს და საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა 12 მლნ ლარს (კურდღელია, 2021).

შესაბამისად, იცვლებოდა მცირე ბიზნესის განვითარების მაშტაბები და ეკონომიკური განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე იკვეთებოდა ამ სექტორის რეგიონული განვითარების თავისებურებები (გოგიაშვილი, 2013; ჩიხლაძე, 2013)

საქართველოს ეკონომიკაში მცირე საწარმოთა მნიშვნელობაზე მიუთითებს ქვემოთ მოტანილი ცხრილი, რომელშიც შემოთავაზებულია აგრეგირებული მაჩვენებლები.

2022 წელს საქართველოში ბიზნეს სექტორის ბრუნვამ 33,3 მლრდ ლარს გადააჭარბა, რომლის 18,3% მცირე ბიზნეს სექტორზე მოდის. პროდუქციის გამოშვებასა და დამატებულ ღირებულებაში მისი ხვედრითი წილი შესაბამისად 27,7 და 27,3%-ია (საქსტატი, 2023). შედარებით მოკრძალებულია იგი წარმოებისა და რეალიზაციის ხარჯებში (17,5%).

ნიშანდობლივია, რომ მცირე საწარმოები 2022 წელს ქვეყანაში ასაქმებდნენ 310409 კაცს, ანუ იმდენივეს, რამდენსაც მსხვილი ბიზნესი. ეს კი ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა თითქმის 40%-ია (იხ. ცხრ. 1).

ბიზნეს სექტორში დარიცხული მოგების მეხუთედი მოდის მცირე საწარმოებზე.

ცხრილი 1

მცირე საწარმოთა აგრეგირებული მაჩვენებლები (2022 წელი)

	მაჩვენებელი	ზომის ერთეული	სულ	ხვ.წილი მთლიანთან, %
1	ბრუნვა	მლნ. ლარი	33 328.8	18.3
2	პროდუქციის გამოშვება		19 885.3	27.7
3	დამატებული ღირებულება		9 864.3	27.3
4	შუალედური მოხმარება		1 0021	28.1
5	წარმოების და რეალიზაციის ხარჯები		29 418.7	17.5
6	დარიცხული მოგება		4 539	26.2
7	ძირითადი კაპიტალი		9 624.2	20.5
8	დასაქმებულთა რიცხოვნობა	კაცი	310 409	39.8
9	საშუალოთვიური ხელფასი	ლარი	1 187.2	74 ხვ.წილი საშუალო ხელფასთან

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ, საქსტატის მონაცემების მიხედვით

სამწუხაროდ, მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა საშუალოთვიური ანაზღაურება (1187 ლარი) მნიშვნელოვნად ჩამორჩება

ქვეყნის შესაბამის მაჩვენებელს და მის მხოლოდ 74%-ს შეადგენს.

როგორც აღინიშნა, მცირე საწარმოები

მთლიანი ბიზნეს ბრუნვის მეხუთედსაც არ შეადგენს, თუმცა რეგიონების მიმართ ასიმეტრიული მდგომარეობა ფიქსირდება (იხ. ცხრ. 2). კერძოდ, მცირე საწარმოთა ბრუნ-

ვის ნახევარზე მეტი (52,8%) თბილისზე მოდის. შედარებით მაღალი ხვედრითი წილი ფიქსირდება აჭარის არ-ში (13,2%), იმერეთში (8,5%) და ქვემო ქართლში (6,1%).

ცხრილი 2

მცირე საწარმოთა ბრუნვის, პროდუქციის გამოშვების და დამატებული ღირებულების მაჩვენებლების განაწილება საქართველოს რეგიონების მიხედვით (2022 წელი, %)

რეგიონი	ბრუნვა	პროდუქციის გამოშვება	დამატებული ღირებულება
ქ.თბილისი	52.8	53.3	54.9
აჭარის არ	13.2	14.1	13.7
გურია	1.3	1.5	1.6
იმერეთი	8.5	8.1	8.3
კახეთი	4.6	4.1	3.7
მცხეთა-მთიანეთი	1.8	2	1.9
რაჭა ლეჩხუმი და ქვ. სვანეთი	0.4	0.5	0.5
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	4.9	5.4	5
სამცხე-ჯავახეთი	1.8	1.7	1.7
ქვემო ქართლი	6.1	5.7	5.6
შიდა ქართლი	4.5	3.7	3.3

წყარო: ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ, საქსტატის მონაცემების მიხედვით

თითქმის იგივე მდგომარეობაა პროდუქციის გამოშვების და დამატებული ღირებულების განაწილების მიხედვითაც, სადაც კვლავ თბილისი დომინირებს (შესაბამისად, 53,3% და 54,9%).

ანალიზმა ცხადყო ასევე შემდეგი: ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით საქართველოს დედაქალაქსა და სხვადასხვა რეგიონებში მცირე ბიზნეს სექტორის საწარმოები განსხვავებული დატვირთვით გამოირჩევიან. მაგალითად, თბილისში მცირე საწარმოებზე მოდის ბიზნეს-სექტორის ბრუნვის 12,6%, ხოლო მცირე ზომის რეგიონებში ეს მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია (მაგ., გურიაში 60,1%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში - 82,6%, შიდა ქართლში - 49,5%).

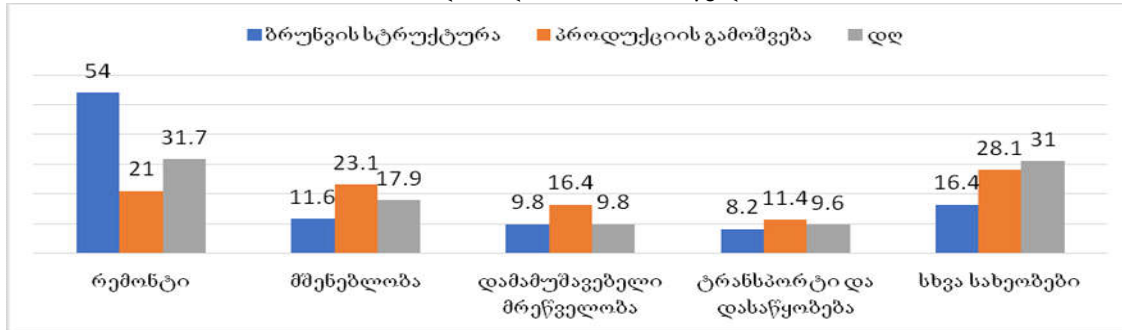
გამოშვებული პროდუქციის მიხედვით მცირე საწარმოთა ხვედრითი წილი მაქსიმალურია რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში - 77,5% და მინიმალურია ქვემო ქართლში - 19,5%.

დამატებული ღირებულების მიხედვითაც განსხვავებული მდგომარეობაა. ყველაზე მეტი დამატებული ღირებულება იქმნება რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთის მცირე საწარმოებში (80,2%). მაღალია ეს მაჩვენებელი გურიაში (63%), კახეთში (52,7%) და სამეგრელო-ზემო სვანეთში (41%).

ჩვენ გავანალიზეთ ასევე მცირე საწარმოების ფუნქციონირების სტრუქტურა ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით (იხ.ნახ. 1).

ნახაზი 1

მცირე საწარმოების ფუნქციონირება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით (ბრუნვა, პროდუქციის გამოშვება, დამატებული ღირებულება (%-ად მთლიანთან, 2022 წელი)

ანალიზმა გვიჩვენა, რომ რეგიონებში მცირე ბიზნეს სექტორში პრიორიტეტულია ეკონომიკური საქმიანობის ოთხი სახეობა: რემონტი, მშენებლობა, დამამუშავებელი მრეწველობა და ტრანსპორტი და დასაწყობება.

ბრუნვის მიხედვით წამყვანია რემონტი და მშენებლობა (საერთო ბრუნვის 65,6%). შედარებით მაღალი ხვედრითი წილი აქვთ დამამუშავებელ მრეწველობას (9,8%) და ტრანსპორტსა და დასაწყობებას (8,2%). პროდუქციის გამოშვების მიხედვით საქმიანობის სახეების დომინანცია არ იცვლება, თუმცა ხვედრითი წილები იცვლება: გამოშვებულ პროდუქციაში რემონტი და მშენებლობა იჭერს 44,1%-ს, დამამუშავებელ მრეწველობა გაზრდილია და 16,4%-ს, ხოლო ტრანსპორტისა და დასაწყობების წილი 11,4%-ია. დამატებული ღირებულების მიხედვით თითქმის ანალოგიური მდგომარეობაა, რაც გვაქვს პროდუქციის გამოშვების მიხედვით.

მოგება-ზარალის ანალიზმა ცხადყო შემდეგი: მცირე საწარმოებს შორის ზარალიანი იყო მხოლოდ ეკონომიკის საქმიანობის სახე სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა, რომელშიც 2022 წლის შედეგებით ზარალმა 33,6 მლნ ლარი შეადგინა. დანარჩენი საქმიანობის სახეებში (16 სახე-

ობა) ყველგან მოგება დაფიქსირდა.

2022 წლის მიხედვით მცირე საწარმოთა ძირითადმა კაპიტალმა 9624,2 მლნ ლარი შეადგინა, რაც ბიზნესში ჩართული მთელი კაპიტალის 20,6%-ია. ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით ძირითადი კაპიტალის ყველაზე მაღალი ხვედრითი წილი დაფიქსირდა რაჭა-ლეჩხუმი ქვემო სვანეთში (89,2%) და კახეთში (56,1%).

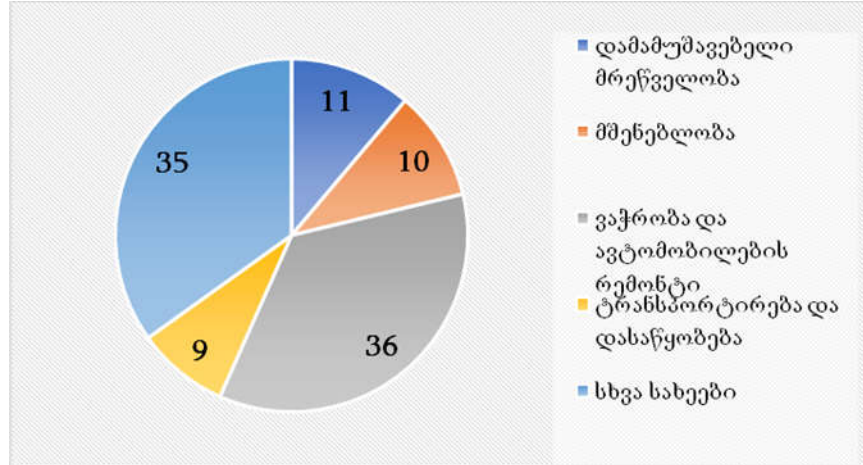
ტერიტორიულ ჭრილში ძირითადი კაპიტალის ყველაზე დიდ მოცულობას იყენებს თბილისის მცირე ბიზნესის სექტორი (44,9%), ასევე შედარებით მაღალია აჭარაში (19,1%) და კახეთში (9,5%).

მნიშვნელოვანია მცირე საწარმოთა წვლილი დასაქმებაში. რეგიონულ ჭრილში განსხვავებული ვითარებაა: თბილისის მცირე საწარმოებში დასაქმებულია ბიზნეს სექტორის მხოლოდ 28,1%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში 86,6%, გურიაში - 72,5%, სამეგრელო-ზემო სვანეთში - 70,7%. თუმცა, ქვეყნის მცირე ბიზნესის სექტორში დასაქმებულთა 57,6% მხოლოდ თბილისსა და აჭარის არ-ზე მოდის.

ეკონომიკური საქმიანობის სახეებს შორის ყველაზე დიდი დამსაქმებელია „ვაჭრობა და ავტომობილების რემონტი“. დამამუშავებელ მრეწველობა და მშენებლობა 10-11%-იან სეგმენტს იჭერს.

ნახაზი 2

მცირე ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით (2022 წელი, %-ად მთლიანთან)

როგორც აღვნიშნეთ, მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა საშუალოთვიური ანაზღაურება (1187 ლარი) მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ქვეყნის შესაბამის მაჩვენებელს და მის მხოლოდ 74%-ს შეადგენს. ასიმეტრია შეინიშნება დედაქალაქსა და რეგიონებს შორისაც. თბილისში, მცირე ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა საშუალოთვიური ხელფასი 1536,5 ლარია, ხოლო რეგიონებში იგივე მაჩვენებლის ხვედრითი წილი დედაქალაქთან შედარებით 46-60%-მდე დიაპაზონშია.

დასკვნები

1. მნიშვნელოვანია მცირე საწარმოების როლი დასაქმებაში და აქედან გამომდინარე, სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების მოგვარებაში. ამ სექტორში დასაქმებულთა ბიზნესში ჩართულთა თითქმის 40%.
2. ჯერ კიდევ დაბალია მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა შრომის საშუალოთვიური ანაზღაურება, რომელიც ქვეყნის საშუალო მაჩვენებლის 74%-ს შეადგენს.

3. დასაქმებულთა შრომის საშუალოთვიურ ანაზღაურებაში ასიმეტრია შეინიშნება დედაქალაქსა და რეგიონებს შორისაც. რეგიონების მაჩვენებელი თბილისის მონაცემის მხოლოდ 46-60%-ს შეადგენს;
4. მიგვაჩნია, რომ რეგიონების არასიმეტრიულ განვითარებას და უთანაბრობას მცირე ბიზნესის რეგიონებში განვითარების ასიმეტრიულობაც განაპირობებს, რაც კონკრეტულ მაჩვენებლებში ვლინდება;
5. ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით სხვადასხვა რეგიონებში მცირე ბიზნეს სექტორის საწარმოები განსხვავებული დატვირთვით გამოირჩევიან. დედაქალაქის მცირე საწარმოებზე მოდის ბიზნეს-სექტორის ბრუნვის შედარებით დაბალი ხვედრითი წილი, ხოლო მცირე ზომის რეგიონებში ეს მაჩვენებელი 4-5-ჯერ მაღალია;
6. ნიშანდობლივია, რომ მცირე ბიზნესი დასაქმების (310,4 ათასი კაცი) მნიშვნელოვანი სეგმენტია, რომელიც იმდენივეს ასაქმებს ქვეყანაში, რამდენსაც მსხვილი ბიზნესი.

7. მცირე საწარმოთა ძირითადი კაპიტალი ბიზნესში ჩართული მთელი კაპიტალის მხოლოდ მეხუთედს შეადგენს, რაც ამ სექტორში წარმოებული დამატებული ღირებულების დაბალ მაჩვენებელს განაპირობებს. ამ მხრივ, სახელმწიფოს მხრიდან მეტი მხარდაჭერაა საჭირო ინოვაციების განხორციელების მიმართულებით.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახური. ბიზნეს სექტორი საქართველოში - 2022. თბ., 2023, -140 გვ. <https://www.geostat.ge/media/58575/Business-sector-in-Georgia-2023.pdf>
2. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახური. რეგიონული სტატისტიკა. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/93/regionuli-statistika>
3. ჩიხლაძე ნ., საქართველოში მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების ტენდენციების განსაზღვრის საკითხისათვის. აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. უნივერ-

სიტეტის დაარსებიდან 80 წლისადმი მიძღვნილი სსკ შრ. კრებული. ქუთაისი, 2013. გვ. 268-272

4. გოგიაშვილი ო. (2013) მცირე და საშუალო ბიზნესის პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები საქართველოში. ქუთაისი;
5. ცეცხლაძე ლ., (2012) მცირე ბიზნესის ორგანიზაციისა და მართვის სტრატეგია თანამედროვე საბაზრო სისტემაში (ბიზნესის ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია). ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. https://bsu.edu.ge/text_files/ge_file_3291_1.pdf
6. კურდღელია ნ., (2021) მიზნობრივი პროგრამების როლი საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში. (ეკონომიკის აკადემიური დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია). ქუთაისის უნივერსიტეტი.
7. საქართველოს კონსტიტუცია. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>

Analysis of the regional structure of the small business sector of Georgia

Natia Kurdgelia

PhD in Economics, Invited Lecturer at Vocational Educational Center of Akaki Tsereteli State University natiakurdgelia1976@gmail.com

Keywords: *Small Business; region; economic activity; employment; turnover*

J.E.L. classification: M21, R1

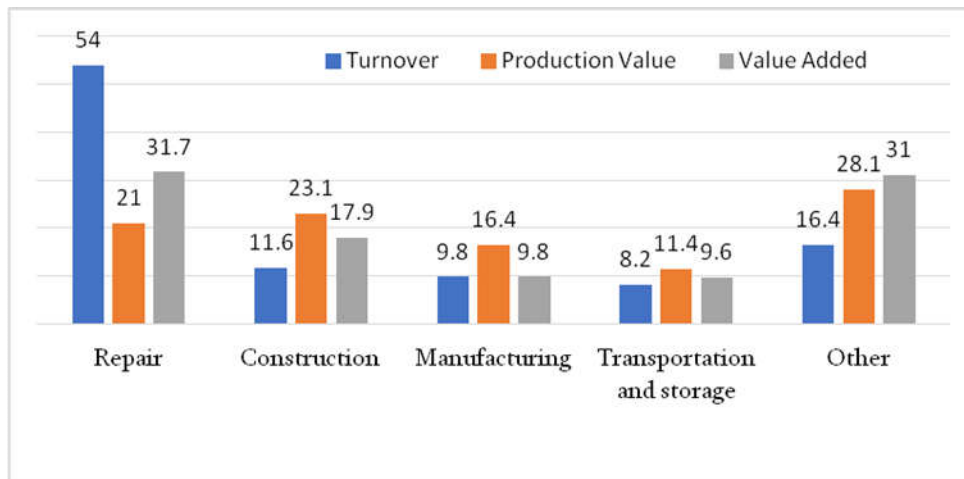
DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2024.27.05>

For Citation: Kurdgelia N., (2024) Analysis of the regional structure of the small business sector of Georgia (in Georgian). Economic Profile, V.19, issue 1(27). p. 64–71. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2024.27.05>

Summary: After gaining independence, deepening and promoting business relations based on private property became the main priority of the country. In this regard, for a country of the size and economic potential of Georgia, one of the main vectors is aimed at the development of small enterprises. Over the past three decades, the development of this business sector has not been uniform and has been full of contradictions. The problem is real, therefore the presented article is devoted to the analysis of the regional structure of the

small business sector in Georgia. In particular, along with the main indicators of the small business sector, the article discusses the related regional specificities, such as data analysis of the turnover of production in small enterprises, output of products, added value, fixed capital, distributed profit and employment, which are also considered in terms of types of economic activity. All of the above above-mentioned factors lend relevance to the presented paper.

Distribution of the indicator of small enterprises according to the regions of Georgia (2022, %)

Economic reforms since gaining independence have always implied the promotion of small business development. Accordingly, the scale of small business development was changing, and at one or another stage of economic development, the specificities of the regional development of this sector were identified.

In 2022, the turnover of production in the business sector in Georgia exceeded 33.3 billion GEL, 18.3% of which accounts for the small business sector. Its specific share in production and added value are 27.7 and 27.3%, respectively. It is relatively modest in production costs and sales prices (17.5%).

Small enterprises play an important role in employment and, therefore, in solving socio-economic problems. Almost 40% of those engaged in business are employed in this sector. The research

revealed that:

1. The average monthly wage of employees in small business is still low, and is 74% of the national average.
2. Asymmetry in the average monthly wage of employees is observed between the capital and regions. The indicator of the regions is only 46-60% of the data of Tbilisi;
3. We believe that the asymmetric development of the regions and the inequality are due to the asymmetry of the development of small businesses in the regions, which is manifested in specific indicators;
4. According to the types of economic activity, enterprises of the small business sector in different regions are characterized by different workloads. Small enterprises in the capital have a relatively

low specific share of the turnover of production in the business sector, while in small regions this indicator is 4-5 times higher;

5. It is noteworthy that small businesses are an important segment of employment (310.4 thousand people), which employs as many people as large businesses in the country.
6. The fixed capital of small enterprises is only one fifth of the total capital involved in the business, which causes a low rate of added value produced in this sector. In this regard, more support from the state is needed in the direction of fostering innovation.

Reference:

1. National Statistics Office of Georgia. Business sector in Georgia: 2023. Tbilisi, 2023. – 139 p. URL: <https://www.geostat.ge/media/58575/Business-sector-in-Georgia-2023.pdf>
2. National Statistics Office of Georgia. Regional Statistics. URL: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/93/regional-statistics>
3. Chikhladze N., (2013) For the issue of determining the development trends of small and medium entrepreneurship in Georgia. Akaki Tsereteli State University. Collection of proceedings of the conference dedicated to the 80th anniversary of the university's foundation. p. 268-272.
4. Gogiashvili O. (2013) Problems of small and medium businesses and ways to solve them in Georgia. Kutaisi;
5. Tsetskhladze L., (2012) Small business organization and management strategy in the modern market system (dissertation submitted for obtaining the degree of Ph.D. in business administration). Batumi Shota Rustaveli State University. URL: https://bsu.edu.ge/text_files/ge_file_3291_1.pdf
6. Kurdgaliya N., (2021) The role of targeted programs in the development of small and medium businesses in Georgia. (Dissertation submitted for obtaining the degree of Ph.D. in Economics). Kutaisi University.
7. Constitutional Court of the Republic of Georgia. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=36>